

Asia: VN/24081/2023

Varmuusvankeuden käyttöönotto ja elinkautisvankien vapauttamismenettelyn kehittäminen - Arviomuistio

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Arviomuistio sisältää perusteellisen analyysin varmuusvankeudesta ja elinkautisvankien vapauttamismenettelyn kehittämisestä. Suhtaudun arviomuistiossa esitettyihin lainmuutoksiin lähtökohtaisesti myönteisesti.

Elinkautisvankien vapauttamismenettely:

On ensinnäkin perusteltua säätää RL 2c luvun 10 §:ssä vapauttamisharkinnassa huomioon otettavista seikoista nykyistä tarkemmin. Erityisesti on syytä säätää nimenomaisesti uusimisriskin arvion huomioon ottamisesta vapauttamisharkinnassa. Arviolla on jo nykyään ratkaiseva merkitys hovioikeuden harkitessa elinkautisvangin päästämistä ehdonalaiseen vapauteen. Arviosta on kuitenkin säädetty vain vapauttamismenettelyä sääntelevässä laissa. Ehdonalaiseen vapauteen päästämisen edellytyksistä ja harkinnassa huomioon otettavista seikoista on laillisuusperiaatekin huomioon ottaen aiheellista säätää rikoslaissa. Tähän seikkaan olemme kiinnittäneet huomiota arviomuistiossa viitatussa selvityksessä (Tolvanen ym.).

Toiseksi on syytä säätää, ettei elinkautisvankia vapauteta, jos on olemassa ilmeinen vaara siitä, että vanki vapauduttuaan syyllistyy vakavaan rikokseen. Ilmeisen - kriteeri nostaa ehdottoman vapauttamisen esteen riittävän korkeaksi. Ruotsissa elinkautista vankeutta ei muuteta määräaikaiseksi vankeudeksi, jos riski syyllistymisestä uuteen vakavaan rikokseen on suuri. Suomessa hovioikeus on joissakin vapauttamispäätöksissä todennut, että jokainen elinkautisvanki pitää päästää jossain vaiheessa ehdonalaiseen vapauteen. Sellaista oikeutta elinkautisvangilla ei nykyisenkään lain voimassa ollessa ole. Hovioikeus voisi hylätä hakemuksen ehdonalaiseen vapauteen päästämiseksi, jos riski syyllistyä vakavaan rikokseen on ilmeinen. Ehdotettu RL 2c luvun 10 §:n 3 momentti selkiyttää oikeustilaa ja antaa hovioikeudelle nykyistä selkeämmän perusteen hylätä elinkautisvangin hakemus ehdonalaiseen vapauteen päästämistä.

Varmuusvankeus:

Ensinnäkin on todettava, ettei ehdotetulla varmuusvankeudella ole mitään yhteistä aiemmin voimassa olleen pakkolaitossäännösten välillä. Varmuusvankeus koskisi pientä vankijoukkoa, jonka vaarallisuus olisi todettu laissa säädetyssä menettelyssä, asiantuntijalausuntoa hyödyntäen.

Varmuusvankeus on Pohjoismaissa käytössä Norjassa ja Tanskassa. Norjassa varmuusvankeudesta on säännelty tarkasti ja sitä käytetään merkittävästi enemmän kuin Tanskassa. Ero voi johtua siitä, että Norjassa ei ole käytössä elinkautista vankeutta ja varmuusvankeudessa on vankeja, jotka ovat Suomen järjestelmässä elinkautisvankeja.

Varmuusvankeus on ankara seuraamus, koska siihen tuomittu voi joutua olemaan vankilassa koko loppuelämänsä. Myös elinkautinen vankeus voi kestää koko vangin jäljellä olevan eliniän. Muutos nykytilaan ei olisi niin radikaali kuin ensi lukemalta luulisi. Varmuusvankeuden kriteerit on kuitenkin säädettävä tiukoksi ja täsmällisiksi. Nämä edellytykset arviomuistiossa esitetyt säädösehdotukset täyttävät. Varmuusvankeuteen tuomitseminen edellyttäisi ilmeistä riskiä syyllistyä toisten henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvaan vakavaan rikokseen ja varmuusvankeuteen voitaisiin tuomita vain, jos se olisi välttämätöntä muiden hengen, terveyden tai vapauden suojelemiseksi. Välttämättömyyedellytys on kirjattuna malliin A. Mallissa B ei ole välttämättömyyedellytystä, mutta ehdotuksen mukaan varmuusvankeuteen tuomittaisiin, jos yhdistelmävankeus ei olisi riittävä muiden suojelemiseksi henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvalta rikokselta. Näin ollen varmuusvankeuteen tuomitsemisen kynnys olisi myös mallissa B korkea.

Pidän perustellumpana esitettyä mallia A, jossa varmuusvankeus olisi yhdistelmävankeuden jatkona. Sääntely olisi selkeämpi verrattuna malliin, jossa varmuusvankeus olisi yhdistelmävankeuden ohella itsenäisenä rangaistusmuotona. Varmuusvankeudesta päättäisi joka tapauksessa tuomioistuim.

Arviomuistiossa on katsottu, että mallissa B varmuusvankeuteen tuomittavien joukko olisi suppeampi kuin mallissa A, jossa periaatteessa kaikkien yhdistelmävankeuteen tuomittujen rangaistus voisi jatkua varmuusvankeutena, laissa säädettyjen edellytysten täytyessä. Ero on kuitenkin vain potentiaalissa. Hyvin perustein voidaan olettaa, ettei varmuusvankeuteen loppujen lopuksi määrättäisi enempää yhdistelmävankeutta suorittavia verrattuna siihen. Kuinka moni syytetty tuomittaisiin erilliseen varmuusvankeusrangaistukseen. Näin ollen vankimäärän kasvu voisi olla molemmissa malleissa jokseenkin sama, eikä kovin merkittävä. Mallin B etuna olisi parempi ennakoitavuus. Tuomittu tietäisi jo ennen rangaistusajan alkamista rangaistuksen päättymisajankohdan, joka mallissa A olisi erillisen harkinnan varassa.

Kuten arviomuistiossa on todettu, on perustellumpaa perustaa arvio tuomitun vaarallisuudesta tietoon, joka on käytettävissä harkittaessa vapauttamista verrattuna siihen, että arvio perustuisi sitä huomattavasti aikaisempaan tuomitsemisen ajankohtaan.

Pidän perusteltuna sitä, että yhdistelmävankeuteen ja varmuusvankeuteen voitaisiin tuomita myös tilanteissa, joissa syytettyä ei olisi tuomittu aiemmin vakavasta rikoksesta. Ehdotettu sääntely muuttaisi nykyistä oikeustilaa. Muutos on perusteltavissa, vaikka väkivaltariskin arvioinnin voidaan olettaa olevan vaikeampaa tilanteessa, jossa syytetty ei ole aiemmin syyllistynyt vakaviin rikoksiin verrattuna siihen, että hän on jo aiemmin sellaisiin rikoksiin syyllistynyt.

Lopuksi on vielä syytä korostaa, että rikokseen syyllistymisen riskin arviointi on kaikkea muuta kuin yksiselitteistä. Vääriä arvioita voi tulla molempiin suuntiin: ei niinkään vaarallisia arvioidaan vaarallisiksi tai ilmeinen riski jää tutkimuksissa havaitsematta. Absoluuttista varmuutta ei voida edellyttää. Kun elinkautisvankien vapauttamisesta ja varmuusvankeudesta säädetään täsmällisesti lain tasolla, en näe ehdotetun sääntelyn olevan ristiriidassa perus- ja ihmisoikeuksien kanssa.

Loppuarvio:

Rikoslain muutokset voidaan toteuttaa sääntelyvaihtoehdon A mukaisesti.

Tolvanen Matti
Itä-Suomen yliopisto